



TAHALLISUUS, TUOTTAMUS JA OIKEUTTAMISPERUSTEET YMPÄRISTÖRIKOKSISSA

Matti Tolvanen
8.5. 2017

LAIMINLYÖNNIN RANGAISTAVUUS

Varsinainen laiminlyöntirikos

- Laissa edellytetään ihmisiltä aktiivisuutta ja laiminlyönti on sellaisenaan rangaistavaa
- Esimerkkinä pelastustoimen laiminlyönti (RL 21 luvun 15 §)

Epävarsinainen laiminlyöntirikos

- Tunnusmerkistön edellyttämä seuraus voidaan toteuttaa sekä aktiivisella tekemisellä että laiminlyönnillä.

LAIMINLYÖNNIN RANGAISTAVUUS

RL 3:3

Laiminlyönti on rangaistava, jos rikoksen tunnusmerkistössä niin nimenomaan määrätään.

Laiminlyönti on rangaistava myös, jos tekijä on jättänyt estämättä tunnusmerkistön mukaisen seurauksen syntymisen, vaikka hänellä on ollut erityinen oikeudellinen velvollisuus estää seurauksen syntyminen. Tällainen velvollisuus voi perustua:

- 1) virkaan, toimeen tai asemaan;*
- 2) tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen;*
- 3) tehtäväksi ottamiseen tai sopimukseen;*
- 4) tekijän vaaraa aiheuttaneeseen toimintaan; tai*
- 5) muuhun niihin rinnastettavaan syyhyn.*

LAIMINLYÖNNIN RANGAISTAVUUS

Ympäristörikokset

- Toimintavelvollisuudet määritellään aineellisessa ympäristölainsäädännössä
- Jos toimintavelvollisuus ei selviä suoraan ympäristölainsäädännöstä, tekijän vastuuta on arvioita epävarsinaisen laiminlyöntirikoksen periaatteiden valossa

Keskeinen kysymys

- Mihin perustuu tekijän oikeudellinen velvollisuus toimia eli estää seuraus?

TAHALLISUUS

Tarkoitus-, varmuus- ja ehdollinen tahallisuus

Tarkoituksellinen tietämättömyys tahallisuutena?

RL 3:6:

Tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä.

EREHDYS

Tunnusmerkistöerehdys

- Tekijä erehtyy niiden seikkojen olemassaolosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteuttaminen edellyttää
- Metsästäjä ampuu järvellä uiskentelevan harmaan pitkäkaulaisen vesilinnun luullen sitä hanheksi → osoittautuukin kyhmyjoutsenen poikaseksi

Kieltoerehdys

- Tekijä on erehtynyt menettelynsä lainmukaisuudesta
- Ei yleensä vaikuta rikosoikeudelliseen vastuuseen
- Soveltamiserehdys?

EREHDYS

Kieltoerehdys

RL 4:2:

Jos tekijä erehtyy pitämään tekoaan sallittuna, hän on rangaistusvastuusta vapaa, jos erehtymistä on pidettävä ilmeisen anteeksiannettavana seuraavien seikkojen vuoksi:

- 1) lain puutteellinen tai virheellinen julkistaminen;
- 2) lain sisällön erityinen vaikeaselkoisuus;
- 3) viranomaisen virheellinen neuvo; tai
- 4) muu näihin rinnastettava seikka.

- KKO 1985 I 2 ja KKO 1986 II 37

- Huoltoasemaliikkeen harjoittajalle oli jäänyt epäselväksi, milloin öljyn kuljettaminen asiakkaille öljy-yhtiön lukuun edellyttää liikennelupaa

EREHDYS

- Tekijä tuntee kiellon pääpiirteissään ja tosiasiatkin ovat hänelle tuttuja, mutta hän soveltaa lakia toisin kuin tuomioistuin
- Arvioinnissa voidaan kiinnittää huomiota rikokseen laatuun, erehtyjän sosiaaliseen asemaan (suuryrityksen vs. pienyrittäjät)
- Tämä on oikeudellisesti kieltoerehdys, johon sovelletaan RL 4:2 mukaisia ankaria kriteerejä
- KKO 2006:88 (metsänhakkuu)

TUOTTAMUS

Rikosoikeudellinen tuottamus on *toiminnassa vaadittavan huolellisuuden laiminlyöntiä* – tai lyhyesti huolimattomuutta

Tuottamuksen "objektiivinen", tunnusmerkistön mukaisuuteen kuuluva puoli koskee teon kiellettyä tai sallittua luonnetta. Tällöin kysytään, löikö tekijä laimin vaadittavan huolellisuusstandardin noudattamisen

Tuottamuksen "subjektiivinen" puoli taas koskee syyllisyysmoitetta.

Tällöin kysytään, voidaanko tekijää moittia teostaan

- Oliko tekijällä kyky ja tilaisuus toimia vaaditulla tavalla

TUOTTAMUS

RL 3:7:

Tekijän menettely on huolimatonta, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan (*tuottamus*).

- Huolellisuusvelvollisuus
 - Lainsäädäntö
 - Epävirallinen normisto
 - Hyötyjen ja haittojen punninta
 - Normaalilla tavalla huolellinen henkilö
- Subjekttiivinen elementti
 - Tietoinen tuottamus: tietoinen riskinotto
 - Tiedoton tuottamus: mitä tekijän olisi pitänyt tehdä, jotta hän olisi mieltänyt riskit; olisiko hän voinut tai hänen edes pitänyt mieltää riskit

TUOTTAMUS

KKO 2008:33 (öljyvahinko)

- Henkilökohtainen vastuu
- Yhteisövastuu

TÖRKEÄ TUOTTAMUS

Se, pidetäänkö huolimattomuutta törkeänä (*törkeä tuottamus*), ratkaistaan kokonaisarvostelun perusteella. Arvostelussa otetaan huomioon rikotun huolellisuusvelvollisuuden merkittävyys, vaarannettujen etujen tärkeys ja loukkauksen todennäköisyys, riskinoton tietoisuus sekä muut tekoon ja tekijään liittyvät olosuhteet

TÖRKEÄ TUOTTAMUS

- Rikotun huolellisuusvelvollisuuden merkittävyys
 - Ympäristölainsäädännön määräykset (esim. pilaamiskielto)
 - Toiminnan vaarallisuus: mitä vaarallisemmasta toiminnasta on kyse, sitä huolellisemmin on toimittava
- Vaarannettujen etujen tärkeys
 - Esim. sellaiset ympäristörikkokset, joista aiheutuu vaaraa ihmisten hengelle ja terveydelle
- Loukkauksen todennäköisyys
 - Palo- ja räjähdysvaarallisia kemikaaleja sisältävien konttien lastaaminen hajoamispisteessä olevalla nosturilla

TÖRKEÄ TUOTTAMUS

- KKO 1979 II 83:
- Kyse oli öljytynnyreiden puhdistukseen erikoistuneesta osakeyhtiöstä, jossa oli kolmen vuoden ajan pesty käytettyjä tynnyreitä niin huolimattomasti, että öljyä ja tynnyreiden pesemiseen käytettyä lipeäpitoista nestettä oli päässyt valumaan puhdistuslaitoksen alapuolella sijaitsevaan puroon ja sitä kautta edelleen Sipoonjokeen

TÖRKEÄ TUOTTAMUS

KKO 2016:95 (karhun tappaminen)

KKO 2008:105 (siipikarjajuttu)

KKO 2012:56 (terveysrikos)

KKO 2016:58 (ympäristön turmeleminen,
perunamultaliete)

PAKKOTILA

RL 4:5:

Muun kuin edellä 4 §:ssä tarkoitetun, oikeudellisesti suojattua etua uhkaavan välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko on pakkotilatekona sallittu, jos teko on kokonaisuutena arvioiden puolustettava, kun otetaan huomioon pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon ja haitan laatu ja suuruus, vaaran alkuperä sekä muut olosuhteet.

Jos oikeudellisesti suojatun edun pelastamiseksi tehtyä tekoa ei ole 1 momentin perusteella pidettävä sallittuna, tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos tekijältä ei kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista, kun otetaan huomioon pelastettavan edun tärkeys, tilanteen yllätyksellisyys ja pakottavuus sekä muut seikat.

PAKKOTILA

Jonkun edun suojaamiseksi on uhrattava toisen etu

Pakottava vaara: tilanne on edennyt siihen pisteeseen, että oikeudenmenetys on viipymättä uhkaamassa

Välttämättömyyskriteeri

Arvottamiskysymys ja punninta

- Henki ja terveys; ympäristö
- Varallisuusedut; ympäristö

PAKKOTILA

KKO 1967 II 15: Lievestuore

KKO 1983 II 159: Koijärvi

KKO 2008:105 (siipikarjajuttu)

KKO 2016:95 (karhun tappaminen)

HALLINTOLUPA JA RIKOSVASTUU

Tyypitilanne 1: ilman lupaa toimiminen

- Luvatta toimiminen on sellaisenaan rangaistava teko (esim. RL 48 luvun 3 §)
- Entä jos luvatta toimimisesta ei aiheudu vahinkoa tai vaaraa?
- KKO 1985 II 81: soranotto ilman vesioikeuden lupaa pohjaveden ottamon läheisyys
 - ♦ Rikosta ei pidetty vähäpätöisenä, vaikka vahinkoa vedenottamolle ei voitu osoittaa.
 - ♦ Soranoton suunniteltu laajuus; vedenottamon omistajan huomautus tekijöille; välinpitämätön suhtautuminen

HALLINTOLUPA JA RIKOSVASTUU

Miten arvioidaan tilannetta, jossa toiminnanharjoittaja hakee lupaa vasta sitten, kun ympäristöviranomaiset reagoivat tilanteeseen?

Rikosoikeudellista vastuuta voidaan perustella seuraavilla argumenteilla:

- a) Lupamenettelyn tavoitteet
- b) Ympäristönsuojelun tavoitteet
- c) Kansalaisten vaikutusmahdollisuudet

HALLINTOLUPA JA RIKOSOIKEUS

Tyyppitilanne 2: virheellinen lupapäätös

- Voiko toiminnanharjoittaja luottaa viranomaisen päätökseen?
- Selonottovelvollisuuden laajuus: missä määrin toiminnanharjoittajan on tunnettava toimintaansa sääntelevä normisto?
- Toiminnanharjoittajaa ei useinkaan voida asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen, jos toiminta täyttää lupaedellytykset (esim. päästöarvot)
 - Ei tahallisuutta tai tuottamusta

HALLINTOLUPA JA RIKOSOIKEUS

Tyypitilanne 3: viranomaisen erehdyttäminen

- Erehdyttämisellä saatu hallintopäätös ei poista teon rangaistavuutta

(oppi oikeuden väärinkäytöstä)

- Teko tahallinen

- Väärän todistuksen antaminen viranomaiselle (RL 16 luvun 8 §):

sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta